

декларація від 15 груд. 1992 р. № 2859-ХІІ // Відом. Верховної Ради України. – 1993. – № 16. – С. 407 – 409.

9. **Чирун С. Н.** Политическая активность и политическое участие молодежи: проблемы и возможности / С. Н. Чирун. – Режим доступа : www.docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:iKD2Ape2KRkJ:sun.tsu.ru.

10. **Hart R.** Children's Participation from Tokenism to Citizenship: UNICEF Innocenti Research Centre / R. Hart. – Florence, 1992. – 44 p.

Надійшла до редколегії 18.09.12

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 35

Ірина КРИНИЧНА, Олександра МАКСИМЧУК

Національна академія державного управління

при Президентові України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Обґрунтовується вплив євроінтеграційних процесів на державну політику ядерної безпеки України.

Ключові слова: європейська інтеграція, ядерна безпека, відпрацьоване ядерне паливо, радіоактивні відходи, політика ядерної безпеки України.

Ирина Криничная, Александра Максимчук. Влияние евроинтеграционных процессов на государственную политику ядерной безопасности Украины

Обосновывается влияние евроинтеграционных процессов на государственную политику ядерной безопасности Украины.

Ключевые слова: европейская интеграция, ядерная безопасность, отработанное ядерное топливо, радиоактивные отходы, политика ядерной безопасности Украины.

Irina Krinichnaya, Aleksandra Maksymchuk. Effect of European integration processes on public policies of nuclear safety in Ukraine

Substantiates the impact of European integration processes of the public policy of nuclear safety in Ukraine.

Key words: European integration, nuclear safety, spent nuclear fuel, radioactive waste, policy of nuclear safety Ukraine.

Система державного управління досі потребує вдосконалення у сфері забезпечення безпеки енергопостачання, переробки відпрацьованого ядерного палива (ВЯП), поводження з радіоактивними відходами (РАВ) та зростання негативного впливу енергетики на довкілля.

У сучасних умовах усе більш очевидним є розуміння того, що майбутнє України вирішальною мірою залежить від її орієнтації на європейську інтеграцію, яка передбачає реформування всіх секторів національної економіки на засадах інноваційної моделі розвитку. Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС енергетика, ядерна безпека та охорона навколишнього середовища віднесені до пріоритетних напрямів [1; 2; 12].

Основну базу дослідження становлять праці вітчизняних дослідників з питань перспективи вступу України до ЄС, варіантів взаємовідносин та взаємозв'язків «Україна-ЄС». Зокрема, найбільш повно ці проблеми викладені в працях Н. Антонюка, В. Бакуменка, Н. Завгороднєвої, І. Криничної, В. Кисіль, Л. Кіцили, О. Раєвської, Н. Перейми, Д. Ріля, Г. Асланяна, Я. Базилюка, І. Бакаєвої, С. Гакмана, Н. Гнидюка, Г. Дерев'янка, О. Зарубінського, А. Марциновського, О. Мінської, М. Пашкової, В. Чалого, М. Сірука, О. Сушка, Г. Теплицького, Н. Чалої та інших, але питання впливу євроінтеграційних процесів на державну політику ядерної безпеки України розглядаються фрагментарно.

Значна кількість напрямів, зафіксованих у плані дій «Україна – ЄС», залишається нереалізованою, проблеми не вирішеними, що не дозволяє вважати європейську політику України успішною. З цих позицій розгляд проблем та орієнтирів України на шляху до ЄС є актуальним для докладного висвітлення, аналізу й опрацювання.

На нашу думку, важливе місце в системі державного управління повинні займати нові пріоритети енергетичної політики, як це є у країнах ЄС, які взяли курс на трансформацію енергетичного сектору та згорання ядерної енергетики в окремих країнах.

Метою статті є визначення пріоритетів державної політики ядерної безпеки України в контексті євроінтеграційних процесів для вдосконалення системи державного управління у сфері забезпечення безпеки енергопостачання, поведіння з РАВ та зменшення зростання негативного впливу енергетики на довкілля.

У країнах ЄС поведіння з ВЯП є дуже важливим і актуальним питанням. За критеріями ядерної безпеки Україна поступається східноєвропейським АЕС Угорщини, Чехії, Словаччини, Болгарії і навіть Литви, яка експлуатує реактори чорнобильського типу (РБМК).

Демократичні уряди змушені час від часу заспокоювати антиядерні настрої в суспільстві у зв'язку з впливом Чорнобильської аварії на свідомість європейців. Таким заходом була вимога Євросоюзу до деяких центрально-європейських країн щодо закриття АЕС з реакторами російського виробництва як умови їх вступу в ЄС. Незважаючи на те що про термін закриття АЕС у країнах уже оголошено, це питання на сьогодні залишається відкритим [12].

Також привертає до себе увагу той факт, що в Україні нагромаджені

значні обсяги РАВ. Вони утворились під час аварії на ЧАЕС та експлуатації інших атомних електростанцій. Переважна більшість усіх РАВ (90 %) сконцентровано в зоні відчуження, яку утворили як вимушений захід [12]. Україна не має сучасної інфраструктури зі збирання, транспортування, переробки, збереження і поховання РАВ. Наявні елементи такої інфраструктури не забезпечують повною мірою надійне і безпечне поведіння з РАВ, як це потрібно на сучасному рівні.

У свою чергу, прийняття низки законодавчих актів, спрямованих на ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи, загалом зіграло тільки частково позитивну роль. Адже були прийняті недостатньо обґрунтовані законодавчі норми для прийняття рішень щодо протирадіаційного та соціально-економічного захисту населення, які призвели до розбалансування витрат державного бюджету, більша частина яких спрямовувалась на соціальні компенсації й дуже мало на проведення контрзаходів.

На нашу думку, прийняття законів не може бути достатнім заходом ліквідації наслідків катастрофічних явищ як техногенного, так і природного характеру, якщо механізми їх упровадження і практичної реалізації програм запланованих заходів науково не обґрунтовані й не забезпечені відповідним фінансуванням [4; 7]. Тому адаптувати національне законодавство щодо перспектив розвитку ядерно-паливного циклу в контексті трансформації енергетики України в умовах європейської інтеграції дуже складно.

Сьогодні майже 35 % попиту країн ЄС на електроенергію задовольняється за рахунок її виробництва на АЕС, при цьому правова система країн-членів ЄС підтримує встановлені стандарти безпеки. У той самий час проблеми подальшого поведіння з відпрацьованим ядерним паливом та вплив наслідків Чорнобильської аварії значно ускладнили перспективи розвитку атомної енергетики [1; 3; 4; 8].

Особливою проблемою є перетворення об'єкта «Укриття» на ЧАЕС на екологічно безпечну систему. Рішення про проведення таких робіт прийнято в березні 2001 р. Міжвідомчою комісією з питань вирішення проблем ЧАЕС. Роботи проводяться під патронатом ЄС за рахунок спеціального фонду, керівництво яким здійснює Європейський банк реконструкції та розвитку. Міжнародним проектом Shelter Implementation Plan (SIP) перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему передбачається провести в три етапи, заключний із яких має закінчитися у 2050 р., це стабілізація стану об'єкта, спорудження конфайменту (нові захисної оболонки), виймання матеріалів, що містять паливо. Тобто майже дві третини століття знадобиться для подолання наслідків аварії на ЧАЕС. Це велика ціна людського життя та здоров'я.

В Україні також нагромаджені значні обсяги РАВ, які утворились за період експлуатації інших атомних електростанцій. Зона відчуження, у якій зберігаються РАВ, на сьогодні не є тим бар'єром, який повністю

перешкоджає міграції радіонуклідів, тому що владою не вирішені питання щодо перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему і зняття АЕС з експлуатації. Тому зона радіаційного зараження після Чорнобильської катастрофи не звузилась.

Розвитку співпраці з країнами ЄС в ядерній галузі сприяло укладення Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС. Продовженням цього процесу стало укладення Угоди про співробітництво в галузі керованого термоядерного синтезу від 23 липня 1999 р. та Угоди про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Європейським Співтовариством з атомної енергії в галузі ядерної безпеки від 23 липня 1999 р. [1].

Європейська інтеграція є закономірним соціальним процесом, який відбувається завдяки різним впливам, зокрема й управлінським, стосовно різних сфер суспільного життя в державах-членах ЄС, державах-кандидатах і державах-претендентах на вступ до ЄС. На шляху інтеграції України до ЄС існує цілий ряд факторів, які уповільнюють цей процес.

Вимоги ЄС до рівня ядерної безпеки країн-кандидатів ґрунтуються на двох головних засадах: країни-кандидати мають досягти рівня ядерної безпеки, прийнятого в країнах-членах; вимоги до країн-кандидатів не повинні бути вищими, ніж вимоги до країн-членів ЄС [5; 10; 11]. Вимога підвищення рівня ядерної безпеки конкретизується переважно на підставі положень Конвенції про ядерну безпеку. Проте рівень вимог до кожної країни є різним – від імплементації загальних рекомендацій стосовно ядерної безпеки до виведення з експлуатації АЕС.

Україні, на нашу думку, слід вивчати і використовувати досвід країн, що пройшли шлях узгодження з ЄС питань ядерної безпеки, незважаючи на те що час нашого членства в цьому об'єднанні на сьогодні не визначено. Це, по-перше, збагачує досвід з приводу вирішення конкретних технічних проблем, по-друге, надає взірць енергетичній дипломатії і, по-третє, вчить використанню можливостей міжнародних фондів та організацій для вирішення власних проблем.

Тому підвищення стандартів ядерної безпеки є важливим внеском як у національну, так і в загальноєвропейську безпеку. Перспективи розвитку світової атомної енергетики в наступні півстоліття залежатимуть від того, наскільки успішно будуть вирішені питання поводження з РАВ та питання забезпечення фізичного захисту ядерних матеріалів. Це обумовлюється зростаючою загрозою ядерного тероризму і можливістю створення так званої «брудної» ядерної бомби за наявності будь-яких радіоактивних матеріалів. Тому зусилля світової спільноти спрямовані на розробку інноваційних технологій, завдяки яким атомна енергетика не буде джерелом поширення ядерних матеріалів. Визнаючи всю складність проблем із забезпечення ядерної безпеки, Україна є активним учасником міжнародного процесу підтримки та зміцнення ядерного непоширення та протидії ядерному тероризму, цілеспрямовано

рухається до підвищення вітчизняних стандартів у цій сфері, провадить курс на узгодження вітчизняного ядерного законодавства з європейським. Проте, на жаль, багато планів і програм у цій сфері втілюються з відставанням від запланованих термінів їх виконання.

Головним гальмом у вирішенні проблем з ядерної безпеки, що сьогодні існує в Україні, є відсутність достатнього фінансування. Це пояснюється багатьма причинами. Серед них і невиконання країнами Великої сімки зобов'язань відповідно до меморандуму про закриття Чорнобильської АЕС. На сьогодні в Україні фінансово не забезпечені заходи щодо запобігання екологічним катастрофам в ядерній енергетиці, головними з яких є: технічне переозброєння, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно-безпечну систему; модернізація систем фізичного захисту; удосконалення ядерного контролю на об'єктах, де використовуються ядерні матеріали. Якщо уряд реалізує вищезазначені заходи, загальний рівень енергетичної безпеки у 2030 р. зросте [3; 8].

У світовій практиці склалося так, що визначення політики у сфері ядерного паливного циклу є прерогативою держави. Цей підхід зафіксований в «Об'єднаній конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та з радіоактивними відходами». Кожна країна приймає свою національну програму щодо поводження з ВЯП відповідно до економічних чинників, запасів урану, технічних можливостей і, звичайно, політичних мотивів [6].

Переробку ВЯП як офіційну концепцію вибрали Франція, Велика Британія, Росія, Японія й Індія, що мають у себе відповідні потужності й планують їх подальше вдосконалення. У тому або іншому вигляді вони здійснюють переробку ВЯП, провадять виділення урану й плутонію для їх повторного використання під час виготовлення паливних елементів для легководних реакторів. РАВ, що утворюються в процесі переробки ВЯП, підлягають похованню за традиційними технологіями. Послуги з переробки ВЯП здійснюють усього три компанії. Це французька фірма SOGEMA, британська BNFL і російське ВО «Маяк». У Франції, що надає послуги з переробки ВЯП, встановлено співвідношення 1:2,5 (на 1 т власного ВЯП увозиться 2,5 т імпортного). У Росії та Японії споруджуються нові потужності з переробки ВЯП.

Країни, де немає потужностей для переробки ВЯП, направляють їх на переробні підприємства за кордон. Німеччина, Нідерланди, Бельгія, Швейцарія, наприклад, відправляють ВЯП на переробку у Францію й Великобританію. У Росії переробляється ВЯП з України й Болгарії. Загалом переробка ВЯП є перспективним високотехнологічним ринком.

Проте фахівці вважають, що, з огляду на позиції безпеки, у тому числі й ядерного непоширення, безпечніше для зберігання ВЯП використовувати обмежену кількість регіональних сховищ, споруджених у місцях з найменшою загрозою природних і техногенних катастроф. Глобальне партнерство пропонує, об'єднавши зусилля, створити нову

технологію та інфраструктуру з переробки ВЯП. Такий підхід дозволить сконцентрувати «чуттєві» виробництва під багатостороннім контролем і таким чином забезпечити гарантії ядерного непоширення.

Українські АЕС з реакторами типу ВВЕР, як і інші АЕС у колишньому СРСР, створювалися згідно з концепцією тимчасового зберігання й подальшої переробки ВЯП у м. Железнодорожську Красноярського краю РФ (для реакторів ВВЕР-1000) й переробки в м. Озерську Челябінської області (для реакторів ВВЕР-440). До сьогодні Україна продовжує вивозити ВЯП до Росії.

Після розпаду СРСР виникли певні неузгодженості в національних законодавствах нових незалежних держав, у тому числі у сфері поводження з ВЯП та РАВ. Узгодження правових, економічних та організаційних питань відправки ВЯП з України до Росії тривало кілька років. За цей час обсяги ВЯП у приреакторних басейнах витримки наблизилися до критичних рівнів, і було прийняте рішення забезпечити безпеку тимчасового зберігання ВЯП у цих басейнах за рахунок встановлення стелажів ущільненого зберігання, використовуючи світовий досвід з цього питання. Це дозволило тимчасово вирішити проблему. Згодом відправка ВЯП до Росії відновилася. Після узгодження відповідних вимог законодавств Росії та України експлуатуюча організація НАЕК «Енергоатом» уклала контракт на повернення ВЯП АЕС України до Росії для його технологічного зберігання та переробки, але мали місце випадки, коли з політичних причин російська сторона припиняла його дію. Це створювало загрозу енергетичній безпеці нашої країни.

Відправка ВЯП в Росію щорічно коштує Україні близько 100 млн дол. США, але це не знімає проблему радіоактивних відходів, які, згідно з умовами контрактів на переробку ВЯП, повинні бути повернені до України (що відповідає «Об'єднаній конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом і про безпеку поводження з радіоактивними відходами», ратифікованій Верховною Радою України від 20 квітня 2000 р.). Тому цілком обґрунтованим було прийняття рішення про створення вітчизняної системи поводження з ВЯП. Законодавчою базою для цього рішення став основоположний нормативний акт у вітчизняній ядерній галузі – Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [7].

Першим кроком у розбудові такої системи став початок спорудження в 1993 р. сухого сховища відпрацьованого ядерного палива (ССВЯП) на Запорізькій АЕС. Експлуатація цього сховища розпочалася у 2001 р. Прийнятий курс політики «відкладеного рішення» було підтверджено та розвинуто Енергетичною стратегією України на період до 2030 р. Стратегією передбачено будівництво централізованого «сухого» сховища для ВЯП інших вітчизняних АЕС (РАЕС, ХАЕС та ПУАЕС), а також завершення створення правового поля із забезпечення екологічної

безпеки при поводженні з РАВ та ВЯП [9]. Була розпочата реорганізація системи управління ядерної галузі країни, яка, на жаль, не завжди провадиться з урахуванням проблем, накопичених у сфері поводження з відпрацьованим ядерним паливом та радіоактивними відходами.

Аналіз впливу євроінтеграційних процесів на державну політику ядерної безпеки України дозволяє зробити такі висновки та внести пропозиції щодо вирішення проблем з цього питання.

Гострота проблеми ядерної безпеки в Україні потребує вирішення з боку влади. Відсутність конструктивних і цілеспрямованих дій і заходів усіх гілок влади України та органів місцевого самоврядування свідчить про неможливість швидкого вирішення глобальних питань щодо поховання РАВ. В Україні відсутня загальнодержавна система поводження з РАВ, яка повинна стати збалансованою з урахуванням інтересів і взаємних обов'язків виробників РАВ і організацій, відповідальних за їх зберігання і поховання. Така ситуація створює загрозу для національної безпеки і стійкого розвитку економіки, а також являє собою перешкоду для інтеграції в європейській структурі.

З введенням в експлуатацію «сухого» сховища ВЯП розпочалася реалізація «відкладеного рішення» проблеми поводження з ВЯП. Така політика відповідає вимогам безпеки та ядерного непоширення, а також світовим тенденціям у сфері поводження з ВЯП. Відставання в реалізації запланованого у сфері поводження з ВЯП є наслідком того, що існуюча система управління у сфері використання ядерної енергії, регулювання питань ядерної та радіаційної безпеки є недосконалою і потребує вдосконалення та прозорого інформування громадськості.

Україна, яка бере участь у створенні глобальної інфраструктури ядерно-паливного циклу з використанням інноваційних технологій, повинна розширювати коло альтернатив для вирішення проблем вітчизняної атомної енергетики, у тому числі й у сфері поводження з ВЯП та РАВ, а для цього держава повинна створити та забезпечити функціонування сталого національної законодавчої системи, яка б чітко регламентувала всю діяльність у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Аналіз вимог до систем управління безпекою при здійсненні діяльності в сфері використання ядерної енергії / Н. П. Валігун, Ю. М. Єсипенко, Д. О. Дімітрієва [та ін.] // Ядерна та радіаційна безпека : наук.-техн. журн. – 2011. – Вип. 3. – С. 68 – 73.
2. Гауні П. Дж. Підтримка новаторства. Начинається перший етап міжнародного проекту по інноваційним ядерним реакторам і топливним циклам / П. Дж. Гауні, Ю. Купітц // Бюлетень МАГАТЭ. – Вена, 2001. – Т. 43. № 3.
3. 20 лет Чернобыльской катастрофы. Взгляд в будущее: Национальный доклад Украины. – К. : Аттика, 2006. – 232 с.
4. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та

соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки : послання Президента України до Верховної Ради України від 30 квіт. 2002 р. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

5. Заява про екологічні наслідки діяльності при будівництві та експлуатації ЦСВЯП ДП НАЕК «Енергоатом». – Режим доступу : www.energoatom.kiev.ua.

6. Костенецький М. І. Перспективи вдосконалення регуляторної політики у сфері радіаційної безпеки в Україні / М. І. Костенецький // Ядерна та радіаційна безпека : наук.-техн. журн. – 2011. – Вип. 1 – С. 41 – 42.

7. Кринична І. П. Державне управління системою енергетичної безпеки в умовах гармонізації євроінтеграційних процесів / Кринична Ірина Петрівна // Публічне адміністрування: теорія та практика : електрон. зб. наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2010. – № 2 (4). – Режим доступу : www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2010-02index.html.

8. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 8 лют. 1995 р. № 40/95-ВР. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

9. Про підсумки парламентських слухань «Енергетична стратегія України на період до 2030 року» : Постанова Верховної Ради України від 24 трав. 2001 р. № 2455-111. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

10. Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення : Закон України від 8 верес. 2005 р. № 2861-IV. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

11. Про ратифікацію Угоди про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Європейським Співпартнерством з атомної енергії в галузі ядерної безпеки та Угоди про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Європейським Співпартнерством з атомної енергії в галузі керованого термоядерного синтезу : Закон України від 7 берез. 2002 р. № 3104-111. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

12. Юхновський І. Р. Вибрані праці. Політика / І. Р. Юхновський ; Укр. ін-т нац. пам'яті, Ін-т фізики конденс. систем НАН України. – Л. : Львів. політехніка, 2010. – 565 с.

13. CNDU и DUPIC – канадское решение проблемы ОЯТ для Южной Кореи? – Режим доступу : www.atominform.ru.

Надійшла до редколегії 15.05.12

УДК 681.518

Борис КОЛЕСНИКОВ

Донецький державний університет управління

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Розглядаються питання впровадження інформаційних технологій як ключового елементу сучасного інформаційного суспільства в буденну культуру української держави.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформатизація, державна політика, електронні ресурси.

Борис Колесников. Состояние и перспективы развития информационного общества в Украине

Рассматриваются вопросы внедрения информационных технологий как ключевого элемента современного информационного общества в повседневную культуру украинского государства.

Ключевые слова: информационное общество, информатизация, государственная политика, электронные ресурсы.

Borys Kolesnikov. Status and prospects of development of information society in Ukraine

The questions of introduction of information technologies as main element of a modern information society in daily culture of the Ukrainian state are considered.

Key words: information society, information, public policy, electronic resources.

Інформаційне суспільство сьогодні є водночас і реальністю, і планом, і прогнозом суспільного розвитку в Україні. За останні більш ніж десять років інформаційно-комунікаційні технології як ключовий елемент інформаційного суспільства вже викликали серйозні зміни в способі життя українців. Ці технології включають «телекомунікаційну» залежність як у ділових, так і в особистих (сімейних, дружніх) взаємостосунках. Стрімко розширюється використання «всесвітньої павутини», і, як наслідок, відбувається перетворення комп'ютерних мережевих технологій на фундаментальний компонент буденної культури.

Таким чином, становлення й розвиток культурних форм інформаційного суспільства укладене в якомусь просторі, архітектоніка обґрунтовується комп'ютером як наріжним каменем, навколо якого сформована структура інших технологічних елементів соціокультурного комунікаційного процесу, таких як електронні мережі, супутникові системи, телевізійні, радіо- і телефонні мережі.

Методологічне та теоретичне підґрунтя досліджуваної проблеми сформоване в наукових працях таких зарубіжних авторів, як Д. Белл,